

การศึกษารูปแบบและลักษณะการจัดการโซ่อุปทานของบัวหลวงตัดดอก ในจังหวัดนครปฐม

ทมนี สุกใส^{1,*}, อัญชลี หิรัญแพทย์², วิสวะ อุนยวงศ์³

วิทยาลัยโลจิสติกส์และซัพพลายเชน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Received: 22 September 2020

Revised: 07 February 2021

Accepted: 18 March 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะการจัดการโซ่อุปทานของบัวหลวงตัดดอกในจังหวัดนครปฐม มีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ระยะ ได้แก่ (1) ทำการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องในรูปแบบปฐมนุฎิและทุติยภูมิ (2) การวิเคราะห์เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะการจัดการโซ่อุปทานของบัวหลวงตัดดอก และ (3) การตรวจสอบและการยืนยันความถูกต้องของผลการวิจัย พบว่าโซ่อุปทานของบัวหลวงตัดดอกในจังหวัดนครปฐมประกอบด้วย 3 รูปแบบ และมีลักษณะการจัดการโซ่อุปทานโดยเกษตรกรนิยมปลูกบัวฉัตรขาวมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 100 ปลูกตามความต้องการของตลาดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.27 โดยวางแผนระยะเวลาการปลูกให้สอดคล้องกับช่วงเวลาที่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ในช่วงเทศกาลมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100 การจัดหาสายพันธุ์จากนาบัวข้างเคียงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 63.64 เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยเคมีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 81.82 และซื้อปุ๋ยเคมีจากพ่อค้าปลีกมาใช้ในการเพาะปลูกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.73 ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาในการเพาะปลูกน้อยกว่า 3 เดือนบัวจะให้ผลผลิตในล็อตแรกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100 เกษตรกรทำนาบัว 1 ครั้งได้ผลผลิตน้อยกว่า 1,000 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 100 เกษตรกรส่วนใหญ่จะทำการเก็บเกี่ยวดอกบัวเพื่อจำหน่ายวันเว้นวัน คิดเป็นร้อยละ 81.82 โดยส่วนใหญ่มีพ่อค้ามารับซื้อที่นาบัวโดยตรง คิดเป็นร้อยละ 86.36 และการขนส่งโดยรถของผู้รับซื้อเป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 81.82 และส่วนใหญ่จะเป็นการรับซื้อไปจำหน่ายที่ปากคลองตลาด คิดเป็นร้อยละ 77.27 และลักษณะของการจัดการโซ่อุปทานของบัวหลวงตัดดอก ในจังหวัดนครปฐมตามองค์ประกอบของ SCOR Model 5 ส่วน แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ด้านการปฏิบัติการเพิ่มคุณค่าและรายได้ประกอบด้วยกระบวนการจัดหา กระบวนการเพาะปลูก และกระบวนการส่งมอบ เกษตรกรนาบัวได้ดำเนินการวางแผนการทำนาบัวไว้เป็นอย่างดี ด้านการควบคุม ประสานงาน และขับเคลื่อน ประกอบด้วยการวางแผนการเพาะปลูก เกษตรกรนิยมปลูกบัวสดตบงกชขาวตามความต้องการของตลาด และด้านการดำเนินการส่งกลับ เกษตรกรนาบัวไม่รับคืนสินค้าหากมีการจัดส่งสินค้าขึ้นรถเพื่อจำหน่ายไปแล้ว

คำสำคัญ : โซ่อุปทาน โลจิสติกส์ บัวหลวงตัดดอก นครปฐม

* ผู้ประสานงานหลัก; อีเมล: tommanee.so@ssru.ac.th

The Study on Supply Chain Management Forms and Characteristics of Cut Flower Sacred Lotus in Nakhon Pathom Province

Tommanee Sooksai^{1,*}, Anchalee Hiranphaet², Wissawa Aunyawong³

College of Logistics and Supply Chain, Suan Sunandha Rajabhat University

Received: 22 September 2020

Revised: 07 February 2021

Accepted: 18 March 2021

Abstract

The objective of this research was to study the supply chain management forms and characteristics of Cut Flower Sacred Lotus in Nakhon Pathom Province. There were 3 operational procedures: (1) studying relevant primary and secondary data, (2) analyzing supply chain management forms and characteristics of Cut Flower Sacred Lotus, and (3) inspecting and confirming research results. The study found that the supply chain of Cut Flower Sacred Lotus in Nakhon Pathom Province consisted of 3 forms. For supply chain management characteristics, planting Magnolia Lotus was most popular, representing 100 percent. Planting according to the market needs represented 77.27 percent. Planning the planting period in accordance with the period of harvest in the festival seasons accounted for 100%. Sourcing species from nearby lotus fields represented 63.64 percent. Most of the farmers used chemical fertilizer, accounting for 81.82 percent, and they mainly bought chemical fertilizer from retailers for the cultivation, representing 72.73 percent. Furthermore, most of the growers used less-than-3-month planting time to produce the first lot of products, accounting for 100 percent, and they mostly farmed once to produce less-than-1,000-kilogram products per rai, representing 100 percent. Most of the cultivators, besides, harvested lotus flowers for distribution every other day, accounting for 81.82 percent. Moreover, most of the merchants bought the products directly at Lotus fields, accounting for 86.36 percent. Additionally, most of the products were transported by buyers' vehicles, accounting for 81.82 percent. In addition, most of the products were distributed to Pak Khlong Talat, representing 77.27 percent. And characteristics of Cut Flower Sacred Lotus in Nakhon Pathom Province according to the composition of 5 SCOR Model. It is divided into 3 areas: operational, value-added and income, which includes procurement processes. cultivation process and delivery process.

Keywords: Supply chain, Logistics, Lotus cut flower, Nakhon Pathom

---

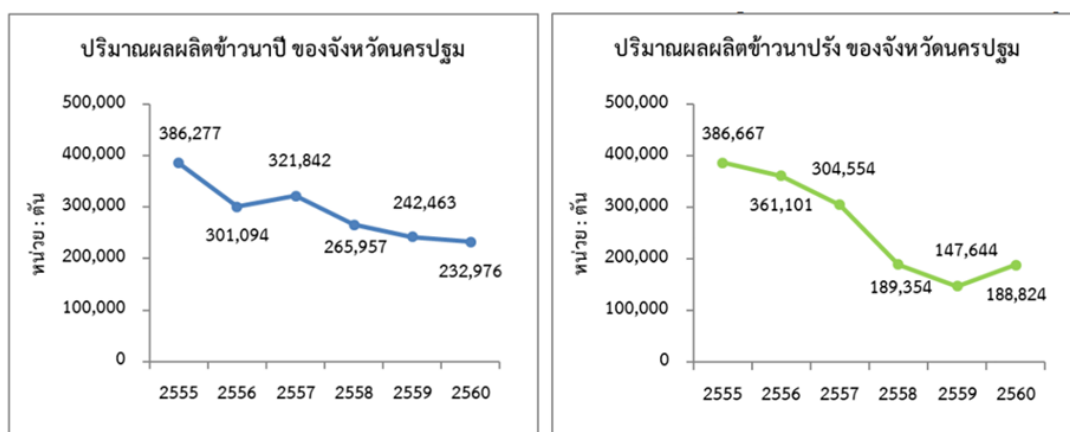
* Corresponding Author; Email: tommanee.so@ssru.ac.th

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บัวหลวง ถือเป็นอาหารที่มีคุณค่า และเป็นยาที่ต้านโรค โดยทุกส่วนของต้น อาทิเช่น เม็ด ราก ก้านใบ ใบอ่อน ใบแก่ ฝัก กลีบดอก เกสร ตีบัว ราก และสายบัว ซึ่งแต่ละส่วนมีสรรพคุณทางยาแตกต่างกันออกไป รากและเม็บบัวมีรสหวานเย็น และมันเล็กน้อย และบ้วยังเป็นดอกไม้ที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติอยู่หลายตอน หลายเหตุการณ์ คนโบราณจึงมีความเชื่อว่า ครอบครัวใดที่ปลูกบัวเอาไว้ประจำบ้าน ก็จะช่วยให้คนครอบครัวนั้น มีจิตใจที่บริสุทธิ์ สะอาด และเบิกบานแจ่มใส ดอกบัวจึงเป็นดอกไม้ที่ตลาดมีความต้องการสม่ำเสมอ และมีความต้องการในปริมาณที่มาก ซึ่งนอกจากจะสามารถตัดจำหน่ายดอกแล้ว ยังสามารถแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้อีกด้วย อาทิเช่น น้ำกลีบบัว ชาบัว ส่วนประกอบของยา และเครื่องสำอาง เป็นต้น ตลาดมีความต้องการบัวมาก โดยเฉพาะในวันพระ หรือวันสำคัญทางศาสนา เกษตรกรที่ทำนาบัวบูชาพระสามารถสร้างรายได้ 4,000-5,000 บาทต่อวัน ซึ่งโดยปกติ เกษตรกรเก็บบัวหลวงเพื่อส่งขายที่ปากคลองตลาดสามารถสร้างรายได้โดยประมาณ 1,500 บาทต่อวัน ซึ่งราคาขายของบัวตัดดอกไม่มีความผันผวนมากนัก และมีตลาดรองรับทุกวัน ปัจจุบันมีเกษตรกรจำนวนมากที่มีความสนใจทำนาบัวหลวงตัดดอกทดแทนการทำนาข้าวอันเนื่องมาจากเกษตรกรผู้ทำนาข้าวประสบปัญหาทั้งในเรื่องการขาดน้ำ และราคาข้าวไม่แน่นอนมีความผันผวน นาบัวจึงเป็นทางเลือกใหม่ทางหนึ่งที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่นาข้าว (Sooksai, 2019) ซึ่งจากข้อมูลสถิติการผลิตพืชในจังหวัดนครปฐมปี 2555-2560 เกษตรกรปลูกข้าวนาปี และนาปรัง มีปริมาณแนวโน้มที่ลดลง ดังแสดงในภาพที่ 1 และจากแนวโน้มการผลิตข้าวลดลงจึงทำให้เกษตรกรสนใจลงทุนในการทำนาบัวตัดดอกเพิ่มขึ้น ซึ่งเกษตรกรจำนวนมากในจังหวัดนครปฐม ยึดการปลูกบัวเป็นอาชีพหลัก และเนื่องจากบัวเป็นไม้ล้มลุก และลักษณะของแปลงปลูกต้องมีการขังน้ำเหมือนทำนาข้าว ซึ่งบัวบางชนิด อย่างบัวฉัตร บัวหลวง ใช้น้ำไม่มากนัก ใส่แค่พอให้เต็มในกระถางก็เพียงพอให้เจริญเติบโต และการปลูกด้วยการใช้น้ำน้อยเป็นการเร่งให้ออกดอกเร็วขึ้นอีกด้วย สอดคล้องกับพื้นที่ในจังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่มติดแม่น้ำและมีการทำเกษตรกรรมหลายประเภท ซึ่งมีบางพื้นที่หันมาปลูกบัวตัดดอก เป็นการปลูกบัวเพื่อการค้าในท้องถิ่น ซึ่งการทำนาบัวสามารถดูแลรักษาง่ายกว่านาข้าว มีโรคและแมลงรบกวนน้อย และใช้น้ำน้อยกว่า และมีระยะปลูกเพียง 3 เดือนบัวจะให้ดอกมากขึ้นและเริ่มเก็บดอกเพื่อจำหน่ายได้ ซึ่งดอกบัวนั้นจะให้ดอกมากในช่วงหน้าร้อน ถ้าเป็นหน้าหนาวจะให้ดอกน้อยกว่าหน้าร้อน ส่วนหน้าฝนจะให้ดอกจำนวนมากแต่ดอกบัวจะส่วนใหญ่ดอกจะฝ่อ ดอกที่ใช้ได้นั้นจะมีจำนวนน้อย ทั้งนี้การเก็บดอกบัวนั้นจะทำการเก็บทุกวัน หรือจะเก็บวันเว้นวันก็ได้ ขึ้นอยู่กับผลผลิตที่มีในช่วงเวลานั้น การเก็บเกี่ยวก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตทั้งในรูปดอกตูม เมล็ด และใบ สามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ ได้ และในจังหวัดนครปฐมมีการทำนาบัวหลากหลายชนิด ส่วนใหญ่เป็นบัวสายพันธุ์สัตบุษที่มีกลีบดอกสีขาวและบัวสัตตบงกชที่มีกลีบดอกเป็นสีชมพูอมม่วง ราคาขายส่งดอกละ 3 บาท ส่วนดอกเล็กราคา 1.50 บาท แต่ช่วงวันพระราคาอาจจะสูงขึ้นนิดหน่อย ซึ่งผลผลิตทั้งสองรูปแบบนี้เป็นที่ต้องการของทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ระบบการเกษตรในจังหวัดนครปฐม จัดเป็นเขตเกษตรก้าวหน้า เพราะมีระบบชลประทานที่ดี โดยอาศัยแหล่งน้ำจากลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ท่าจีน และแม่กลอง ประกอบกับเกษตรกรจังหวัดนครปฐมมีศักยภาพสูงสามารถเรียนรู้วิทยาการแบบใหม่ๆ และมีการใช้เทคโนโลยีภาคการเกษตรที่พัฒนามากขึ้น การเกษตรกรรมของจังหวัดมีความเป็นไปได้สูงต่อการวางแผนจัดระบบการผลิตเพื่อเชื่อมโยงการส่งออก การศึกษาโซ่อุปทานบัวหลวงตัดดอกเพื่อหาแนวทางการจัดการที่ดีในการเพิ่มผลผลิต และนำข้อมูลไปเผยแพร่ให้แก่เกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนให้สามารถพัฒนาโซ่อุปทานบัวหลวงตัดดอกให้มีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นโซ่อุปทาน

(Value Chain) และสามารถส่งเสริมเกษตรกรได้อย่างถูกต้อง มีกำไรจากการเพาะปลูก และมีความเป็นอยู่และมีรายได้ต่อครัวเรือนมากขึ้น จึงเป็นการสร้างเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและมั่นคง

ภาพที่ 1 ปริมาณผลผลิตข้าวนาปีและนาปรัง พ.ศ. 2555-2560
(Nakhon Pathom Province, 2020)

จากความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษารูปแบบและลักษณะการจัดการโซ่อุปทานของบัวหลวงตัดดอก ของผู้ที่อยู่ร่วมในโซ่อุปทานบัวหลวงตัดดอกในจังหวัดนครปฐม ตั้งแต่ต้นน้ำกระทั่งถึงปลายน้ำ อันนำมาซึ่งความสามารถในการจัดจำหน่ายในช่องทางต่างๆ ของเกษตรกร และเพื่อให้การทำเกษตรบัวตัดดอกเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถช่วยพลิกชีวิตเกษตรกรที่ล้มเหลวจากการทำนา ด้วยการเปลี่ยนนาข้าวให้เป็นนาบัว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการโซ่อุปทานของบัวหลวงตัดดอก ในจังหวัดนครปฐม
2. เพื่ออธิบายลักษณะการจัดการโซ่อุปทานของบัวหลวงตัดดอก ในจังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

แบบแผนของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ

ตัวอย่างในการวิจัย

ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร บทความวิชาการ เพื่อเตรียมความพร้อมในการลงพื้นที่ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลจากเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนกับเกษตรจังหวัดนครปฐมทั้งหมด ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) จากตารางของ Krejcie and Morgan (1970) จำนวน 22 ราย ครอบคลุม 4 อำเภอ ได้แก่ สามพราน นครชัยศรี พุทธมณฑล และบางเลน สำหรับการศึกษาทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือวิจัยมี 2 ฉบับ คือ (1) แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ซึ่งเป็นเจ้าของนาบัวและผู้เช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรนาบัวมีโอกาสได้ตอบข้อคำถามและแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ และ (2) แบบสอบถาม (Wanitbanha, 2003) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์เชิงปริมาณได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

จัดเก็บข้อมูลสภาพสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจที่หลากหลายในพื้นที่ รวมถึงเอกสารวิชาการ บทความต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงบริบทของโซ่อุปทานของบัวหลวงตัดดอก ในจังหวัดนครปฐม แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลของเกษตรกรนาบัวหลวงตัดดอก (Choto, 1998) เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบและลักษณะของโซ่อุปทานทั้งหมดแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร บทความวิชาการ เพื่อเตรียมความพร้อมในการลงพื้นที่ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลจากเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนกับเกษตรจังหวัดนครปฐม ทั้งหมด ระยะที่ 2 การนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสอบถาม มาทำการวิเคราะห์เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะการจัดการโซ่อุปทานของบัวหลวงตัดดอก ในจังหวัดนครปฐม แล้วนำมาเขียนเป็นความเรียงเพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้ในเบื้องต้น โดยจับหลักประเด็นหลักของเรื่อง (Traits) และจำแนกเหตุการณ์หลักด้วยการแยกประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้นนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) และระยะที่ 3 การตรวจสอบความถูกต้อง โดยนำผลการวิเคราะห์ให้เกษตรกรยืนยันรูปแบบและลักษณะการจัดการโซ่อุปทานของบัวหลวงตัดดอกที่ได้จากการวิจัย แล้วจึงนำมาสรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

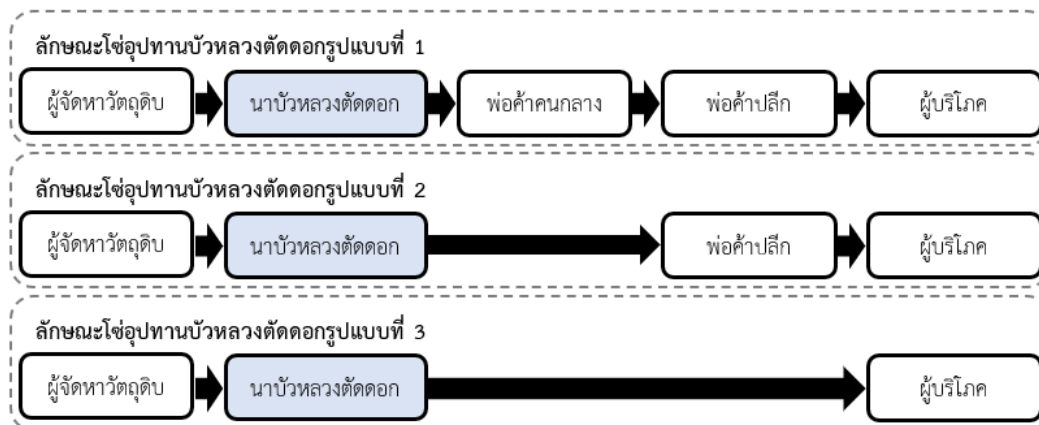
การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาด้วยวิธีการบรรยาย และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา ลักษณะการวิเคราะห์ที่ใช้การประมาณค่าใช้มาตรวัด (Rating Scale) สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) หาค่าปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล และแสวงหาความเป็นจริงในสภาพที่เป็นอยู่โดยธรรมชาติ โดยไม่มีการจัดกระทำ ควบคุม หรือปรับเปลี่ยนสภาพการณ์ ซึ่งเป็นการศึกษาโดยมองภาพรวมทุกมิติ (Holistic Inquiry) ด้วยตัวผู้วิจัยเอง (Promsen, 2011)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า โซ่อุปทานของบัวหลวงตัดดอกในจังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่ 1 มีลักษณะของโซ่อุปทานต้นน้ำ-ปลายน้ำคือ ผู้จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในการเพาะปลูกหรือผู้จัดหาวัตถุดิบเกษตรกรนาบัวหลวงตัดดอก พ่อค้าคนกลาง พ่อค้าปลีก และผู้บริโภค รูปแบบที่ 2 มีลักษณะของโซ่อุปทานต้นน้ำ-ปลายน้ำ คือ ผู้จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในการเพาะปลูก เกษตรกรนาบัวหลวงตัดดอก พ่อค้าปลีก และผู้บริโภค รูปแบบที่ 3 มีลักษณะของโซ่อุปทานต้นน้ำ-ปลายน้ำคือ ผู้จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในการเพาะปลูก เกษตรกรนาบัวหลวงตัดดอก และผู้บริโภค ตามลำดับ ดังแสดงในภาพที่ 2

ลักษณะของโซ่อุปทานทั้ง 3 รูปแบบ มีความแตกต่างกัน ซึ่งสามารถจำแนกได้จากลักษณะของเส้นทางการจัดจำหน่ายและกลุ่มของลูกค้า ได้แก่ กลุ่มของลูกค้าที่อยู่ในต่างจังหวัด ต้องมีพ่อค้าคนกลางเป็นผู้รับเหมาสินค้าและนำจัดส่งให้แก่พ่อค้าปลีกในจังหวัดต่างๆ กลุ่มลูกค้าที่อยู่ในจังหวัดนครปฐมมีพ่อค้าปลีกมารับซื้อ และนำไปจัด

จำหน่ายยังตลาดต่างๆ และสำหรับกลุ่มลูกค้าที่เป็นนักท่องเที่ยว และประชาชนในท้องถิ่นสามารถซื้อหาดอกบัวได้จากเกษตรกรที่จัดจำหน่ายดอกบัวโดยตรง ซึ่งเกษตรกรบางรายต้องนำดอกบัวไปส่งยังตลาดให้ร้านดอกไม้จัดจำหน่ายให้ จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ทำนาบัวหลวงตัดดอกทั้งหมดมีความชื่นชอบที่จะให้พ่อค้าคนกลางมารับสินค้าของตนเองที่นาบัวมากที่สุด เนื่องจากสะดวกต่อการจัดส่ง ปริมาณการสั่งซื้อมีจำนวนมากในแต่ละครั้ง และมีการนัดรับสินค้าหน้านาบัวอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 2 รูปแบบโซ่อุปทานบัวหลวงตัดดอกในจังหวัดนครพนม
(ปรับปรุงจาก Sooksai, 2019)

จากการค้นหาลักษณะการจัดการโซ่อุปทานของบัวหลวงตัดดอกในจังหวัดนครพนม พบว่า ปัจจัยพื้นฐานขององค์ประกอบผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโซ่อุปทาน โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 22 ราย ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถาม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลการค้นหาลักษณะการจัดการโซ่อุปทานบัวหลวงตัดดอก

ลักษณะการจัดการโซ่อุปทาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ	ลักษณะการจัดการโซ่อุปทาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
บัวหลวงส่วนใหญ่ที่ปลูกสายพันธุ์อะไร			ดอกบัวหลวงส่วนใหญ่ถูกส่งขายที่ไหน		
สัตตบุษย์ หรือฉัตรขาว	5	22.73	ตลาดในชุมชน	0	0
สัตตบงกช หรือฉัตรแดง	0	0	ตลาดไทย	4	18.18
บัวแหลมชมพู หรือปทุมมา	0	0	ปากคลองตลาด	17	77.27
บัวแหลมขาว หรือปทุมทริค	0	0	อื่นๆ (ระบุ) ตลาดในชุมชนและ	1	4.55
อื่นๆ (ระบุ) ฉัตรขาวและฉัตรแดง	17	77.27	ปากคลองตลาด		
รวม	22	100	รวม	22	100
การเลือกปลูกบัวหลวงสายพันธุ์ดังกล่าว			การนำดอกบัวหลวงไปจัดจำหน่ายที่ใด		
ปลูกตามพรพรบุษ	2	9.09	ขายเอง	2	9.09
ปลูกตามสายพันธุ์ท้องถิ่นที่มีอยู่	0	0	พ่อค้าปลีกมารับซื้อ	2	9.09
ปลูกตามความต้องการของตลาด	17	77.27	พ่อค้าคนกลางมารับซื้อ	17	77.27
อื่นๆ (ระบุ)	3	13.64	อื่นๆ (ระบุ) พ่อค้าปลีกและพ่อค้าคนกลางมา	1	4.55
รวม	22	100	รับซื้อ		
			รวม	22	100

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะการจัดการโซ่อุปทาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ	ลักษณะการจัดการโซ่อุปทาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชนิดของปุ๋ยที่ท่นเลือกใช้ใส่ให้บัวหลวงเป็นหลัก			ดอกบัวหลวงขนส่งด้วยรถประเภทใด		
ปุ๋ยเคมี	16	72.73	มอเตอร์ไซด์	0	0
ปุ๋ยคอก	4	18.18	รถปิ๊กอัพ	22	100
ปุ๋ยจุลินทรีย์	0	0	อื่นๆ (ระบุ)	0	0
อื่นๆ (ระบุ) ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยคอก	2	9.09			
รวม	22	100	รวม	22	100
บัวหลวงใช้ระยะเวลาในการปลูกกี่เดือนจึงจะให้ผลผลิตตามที่ตลาดต้องการ			ท่นมีการวางแผนการปลูกบัวลักษณะใด		
น้อยกว่า 3 เดือน	22	100	ปลูกตามฤดูกาล	0	0
3 เดือน - 6 เดือน	0	0	วางแผนเวลาออกดอกช่วงเทศกาล	22	100
6 เดือนขึ้นไป	0	0	อื่นๆ (ระบุ)	0	0
รวม	100	100	รวม	22	100
ทำนาบัว 1 ครั้ง มีผลผลิตกี่กิโลกรัมต่อไร่			ความถี่ในการเก็บเกี่ยวผลผลิต		
น้อยกว่า 1,000 กิโลกรัม	22	100	เก็บดอกบัวทุกวัน	2	9.09
1,000 กิโลกรัม - 2,000 กิโลกรัม	0	0	เก็บวันเว้นวัน	14	63.64
มากกว่า 2,000 กิโลกรัม	0	0	เก็บสัปดาห์ละครั้ง	6	27.27
อื่นๆ (ระบุ)	0	0	อื่นๆ (ระบุ)	1	4.55
รวม	22	100	รวม	22	100
การจัดหาสายพันธุ์ของบัวจากที่ใด			การจัดหาปุ๋ยที่ใช้ในการเพาะปลูกจากที่ใด		
นาบัวอื่นที่ขายไหลบัว	4	18.18	ผู้ค้าส่งปุ๋ย	5	22.73
ใช้ไหลบัวเดิมที่มีอยู่ในนาบัว	18	81.82	ผู้ค้าปลีกปุ๋ย	16	72.73
นาบัวข้างเคียง	0	0	รับซื้อจากชาวบ้าน	1	4.55
อื่นๆ (ระบุ) ใช้ไหลบัวเดิมที่มีอยู่และจากนา	0	0	อื่นๆ (ระบุ) รับซื้อจากชาวบ้านและผู้ค้าปลีกปุ๋ย	0	0
บัวข้างเคียง					
รวม	22	100	รวม	22	100

จากตารางที่ 1 เกษตรกรมีความนิยมปลูกบัวฉัตรขาวหรือที่เรียกว่าบัวสัตตบงกชหรือสัตตบงกชขาว มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งปลูกตามความต้องการของตลาดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.27 โดยจะวางแผนระยะเวลาการปลูกให้สอดคล้องกับช่วงเวลาที่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ในช่วงเทศกาลทางศาสนาพุทธมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100 การจัดหาสายพันธุ์ของบัวจากนาบัวข้างเคียงมาใช้ในการเพาะปลูกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 63.64 เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยเคมีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 81.82 และซื้อปุ๋ยเคมีจากพ่อค้าปลีกรายย่อยมาใช้ในการเพาะปลูกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.73 ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาในการเพาะปลูกน้อยกว่า 3 เดือนบัวจะให้ผลผลิตในล็อตแรกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100 เกษตรกรทำนาบัว 1 ครั้ง ได้ผลผลิตน้อยกว่า 1,000 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่จะทำการเก็บเกี่ยวดอกบัวเพื่อจัดจำหน่ายวันเว้นวัน คิดเป็นร้อยละ 81.82 โดยส่วนใหญ่มีพ่อค้ามารับซื้อที่นาบัวโดยตรง คิดเป็นร้อยละ 86.36 และทำการขนส่งโดยรถของผู้รับซื้อเป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 81.82 และส่วนใหญ่จะเป็นการรับซื้อไปจำหน่ายที่ปากคลองตลาด

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาแบบการจัดการโซ่อุปทานของบัวหลวงตัดดอก ในจังหวัดนครปฐมประกอบด้วยลักษณะของโซ่อุปทานต้นน้ำ-ปลายน้ำ 3 รูปแบบ ซึ่งมีองค์ประกอบโดยรวมของโซ่อุปทานทั้งหมดได้แก่ ผู้จัดหาวัตถุดิบ เกษตรกรนาบัวหลวงตัดดอก พ่อค้าคนกลาง พ่อค้าปลีก และผู้บริโภค การจัดจำหน่ายส่วนใหญ่จะดำเนินการผ่านพ่อค้าคนกลาง ส่งสินค้าไปจัดจำหน่ายในต่างจังหวัด และจัดส่งสินค้าผ่านพ่อค้าปลีกเพื่อจัดจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคภายในจังหวัด การจัดจำหน่ายเล็กน้อยสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้บริโภคทั่วไปในท้องถิ่นเกษตรกรจะทำการจัดจำหน่ายเองในตลาดใกล้บ้าน

การอธิบายลักษณะการจัดการโซ่อุปทานของบัวหลวงตัดดอก ในจังหวัดนครปฐม ตามองค์ประกอบของ SCOR Model 5 ส่วน ซึ่งมีรูปแบบการขับเคลื่อนตามโซ่อุปทานบัวหลวงตัดดอกแบ่งออกเป็น 3 ด้าน (Pimonratnakan, 2017) ได้ดังนี้

1. ด้านการปฏิบัติการเพิ่มคุณค่าและรายได้ ประกอบด้วยกระบวนการจัดหา (Source) กระบวนการเพาะปลูก (Make) และกระบวนการส่งมอบ (Deliver) เกษตรกรนาบัวได้ดำเนินการวางแผนการทำงานบัวไว้เป็นอย่างดีทั้งด้านการจัดหา การเพาะปลูก และการส่งมอบ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพนาบัวเป็นเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น และทำนาบัวมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 56-60 ปี มีประสบการณ์ในการทำนาบัวหลวงตัดดอกมากกว่า 10 ปี ในด้านการตลาด เกษตรกรดำเนินการติดต่อให้พ่อค้าคนกลางมารับซื้อสินค้าตามวันเวลาหลังจากเก็บเกี่ยววันเว้นวัน เนื่องจากดอกบัวที่เก็บได้นั้นจะเก็บ 3 ขนาด ได้แก่ ขนาดดอกใหญ่ ขนาดดอกรอง และขนาดดอกเล็ก สอดคล้องกับผลการวิจัยของดวงรัตน์ กาญจนเจริญ เรื่อง ต้นทุนและผลตอบแทนจากการทำนาบัวตัดดอก ซึ่งราคาจัดจำหน่ายที่แตกต่างกันออกไป เนื่องจากการเก็บดอกบัวเป็นขนาดต่างๆ นี้ก็เพื่อวัตถุประสงค์การใช้งานที่แตกต่างกัน และเพื่อความสวยงามในการจัดแจกันประดับสถานที่ที่ต้องการ นอกจากนั้นแล้วในด้านการเพิ่มคุณค่าและรายได้ของเกษตรกรนาบัวนี้ยังสามารถบริหารจัดการนาบัวที่มีอยู่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อให้นักท่องเที่ยวศึกษาวิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรม และการทำเกษตรนาบัว รวมทั้งการร่วมทำกิจกรรมภายในนาบัว เช่น การเก็บดอกบัว การเลี้ยงปลา การพายเรือ และการพับดอกบัว ซึ่งเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เกิดรายได้แก่เกษตรกรนาบัว และชุมชน ได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Hiranphaet (2019) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานกล้วยน้ำว้าในจังหวัดนครปฐม

2. ด้านการควบคุม ประสานงาน และขับเคลื่อน จะประกอบด้วยกระบวนการวางแผน (Plan) การเพาะปลูก ซึ่งตามความต้องการของตลาดต้องการดอกบัวสดตบงกชขาวเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนามากที่สุด เกษตรกรที่ทำนาบัวทุกรายจึงนิยมปลูกดอกบัวสดตบงกชขาวเป็นหลัก และในเกษตรกรบางรายมีการปลูกผสมผสานกับบัวสดตบุดร ม่วงอมชมพูบางเล็กน้อยเพื่อให้ผู้บริโภคมีตัวเลือกในการบริโภค และกระบวนการพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการวางแผนและการดำเนินการจัดจำหน่าย โดยทั่วไปเกษตรกรทุกรายจะวางแผนการปลูกให้ระยะที่ได้ผลผลิตพอดีกับช่วงเวลาเทศกาลทางศาสนาพุทธ เนื่องจากประชาชนคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (National Statistical office, 2014) ซึ่งต้องวางแผนปลูกบัวก่อนที่จะต้องการผลผลิตประมาณ 2 เดือน ซึ่งบัวจะให้ผลผลิตในล็อตแรกมากที่สุด

3. ด้านการดำเนินการส่งกลับ (Return) ในการดูแลรักษาดอกบัวก่อนการส่งมอบให้แก่พ่อค้าคนกลางนั้นถือเป็นหน้าที่ของเกษตรกรที่จะดำเนินการรวบรวมดอกบัว คัดแยกขนาดดอกบัว การบรรจุภัณฑ์ดอกบัวในอยู่ในสภาพที่พร้อมจะขนส่งไปสู่ตลาด เมื่อมีการขนย้ายดอกบัวขึ้นรถปิกอัพเรียบร้อยแล้ว ถือว่าสิ้นสุดความรับผิดชอบของ

เกษตรกรที่มีต่อสินค้าดอกบัว ซึ่งเกษตรกรจะไม่รับคืนสินค้าทุกกรณี ความรับผิดชอบต่อความเสียหายจะเป็นของพ่อค้าคนกลาง หรือผู้ทำการขนส่งต่อไป เนื่องจากดอกบัวจะได้รับการตรวจสอบจากพ่อค้าคนกลางก่อนนำสินค้าขึ้นรถ และดอกบัวถือเป็นสินค้าเกษตร ที่สามารถเน่าเสียได้ง่าย ในการจัดส่งจึงต้องดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ และหากจัดจำหน่ายไม่หมดภายในระยะเวลาที่กำหนด ดอกบัวก็จะเน่าเสียตามธรรมชาติ ซึ่งถือว่ามิใช่ความรับผิดชอบเกษตรกรที่ทำนาบัวแต่อย่างใด

ข้อเสนอแนะ

เกษตรกรควรมีการจับกลุ่มเป็นเกษตรกรนาบัวหลวงตัดดอก หรือสหกรณ์บัวตัดดอกในการบริหารการจัดเตรียมข้อมูลสารสนเทศเพื่อสนับสนุนด้านการวางแผนการจัดซื้อจัดหาวัตถุดิบให้ได้คุณภาพ สามารถต่อรองการจัดซื้อได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ และมีราคาที่ถูกลง ซึ่งการจับกลุ่มเกษตรกรนี้จะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในด้านการผลิต สามารถรองรับความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างเพียงพอในทุกวัน เนื่องจากการประสานงานระหว่างเกษตรกรนาบัวด้วยกันส่งผลให้มีการวางแผนการเก็บเกี่ยวตามปริมาณที่พ่อค้าส่งต้องการในแต่ละวัน การจัดเป็นสหกรณ์บัวตัดดอกรวบรวมผลผลิตก่อนมีอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้าส่งที่มารับซื้อดอกบัว ส่งผลให้พ่อค้ารับซื้อดอกบัวสามารถวางแผนการรับซื้อ และการขนส่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการโซ่อุปทานบัวหลวงตัดดอกในจังหวัดนครปฐม ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2562 และขอขอบคุณ วิทยาลัยโลจิสติกส์และซัพพลายเชน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา วิทยาเขตนครปฐม ที่เปิดโอกาสในการศึกษาค้นคว้างานวิจัยให้สามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่น

เอกสารอ้างอิง

- Chuto, N. (1998). *Qualitative research*. Bangkok: Printpro company limited.
- Hiranphaet, A. (2019). *The supply chain management of the cultivated banana in Nakhon Pathom*. Retrieved 1 August 2020 from <https://ieeexplore.ieee.org/document/8612352/references#>
- Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. (1970) Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30, 607-610.
- National Statistical office. (2014). *Surveying social and cultural conditions*. [Online]. Retrieved 15 May 2019 from: <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/04.aspx>
- Nakhon Pathom Province. (2020). Nakhon Pathom Province Development Plan (2018-2022). [Online]. Retrieved 1 August 2020 from: http://www.nakhonpathom.go.th/news_develop_plan

- Pimonratnakan, S. (2017). The supply chain management of agricultural commodities orchids In Budhamonthon, NakhonPathom province. *Veridian E-Journal*, 10(2), 1595-1610. (in Thai)
- Promsen, W. (2011). Qualitative research and quantitative research. *RMUTI Journal science and technology*, 4(1), 95-102.
- Sooksai, T. (2019). The knowledge linkage in supply chain of cut-flower sacred lotus farming in Nakhon Pathom. *Journal of Logistics and Supply Chain College*, 5(2), 55-66. (in Thai)
- Wanitbanha, K. (2003). *Statistical Analysis Statistics for the Management, Administration and Research*. 6th ed. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)